

Hárs György Péter

Pszichoanalízis a Nyugatban (I.)^{*}

„Freudizmus beházasodna. (Adat korunk irodalmi fertőzöttségébez.)

Önkritikával bíró, sokat látott, független, kiegyensúlyozottan rendezett életkörülményű, harmincnyolcas izr. intellektuel megszólalási formája ez az ellentmondásaiban is különös próbálkozás; aki akár anonimul is, de egy a megszokott köznapinál őszintébb és emberibb hangú levélútjánai eszmecszerén, az íráson, a lélek röntgentükrén át tudni és látni szeretné az emberiségnek azt az atomnyi rádiumát, ami ebben a lélektelelné szegényült bridges-táncos, katzenjammeros látszatéletben egy a maga természetességében nőies nő emberi adottságából mint életképes keret világlik elő; hogy azon túl okot, célt, egy azértot tűzve ki maga elé feladatul, esetleg benőstülés lehetőségével talán élettársára találjon. »Úrnapján, ezerkilencszázharminchatban 6883« kiadóhivatalba címzett jeligén.”¹

„Szüleim zsidók voltak, magam is zsidó maradtam.”²

Bevezetés: a probléma feldobása. Egy sokoldalú érem két oldala. Az identitás olyan furcsa érme, amelynek nemcsak két oldala van. Az igaz, hogyha földobjuk, szükségképpen, az esetek jelentős százalékában valamelyik lapos oldalára esik – azért lapos, hogy erre essen, és azért esik erre, mert az lapos –, de előfordulnak olyan esetek, amikor az élére huppan az érme, ottan tán még illeg-billeg, fordul is kicsit, s ilyenkor vesszük észre, hogy van neki egy harmadik, de végtelen és önmagába visszatérő, folyton és bármely ponton kezdődő oldala is, ami megforogva a talajon s a levegőben újra és újra magára is veszi, amivel érintkezik: legyen az por, mocsok vagy a szabadon áramló levegő. S ami magával forgatja az érme mindkét lapos, a fogyasztók és a termelők interakcióiban megcsillanó, számértékkel, szöveggel és emblémával ellátott felét – az a személyes identitás. Azonban az identitásnak ez a tulajdonsága a mozgalmak és szervezetek identitását is jellemzi.

Levelezésükben Freud és Ferenczi többször is kitértek az identitásnak erre a – szó szerint

szóban forgó – vetületére. Az Osztrák-Magyar Monarchiában lenni, zsidónak lenni, pszichoanalitikusnak lenni... Csupa kisebbség, mondhatnánk stílszerűen: aprópénz. Később kiderült: aranyat ér.

Röviden összefoglalom a pszichoanalízis történetének a *Nyugat* idejére eső magyarországi vonatkozásait. Először is: a nemzetközi egyesület létrejötté Ferenczi Sándor ötlete. „A nürnbergi második kongresszuson 1910-ben Ferenczi Sándor ajánlatára megalakult a Nemzetközi Pszichoanalitikai Egyesület, mely egyes helyi csoportokra osztódott fel, és egy elnök vezetése alatt állt.” (Freud: 1993a, 45.) A mozgalmából kinőtt egységes szervezet azonban pár év múltán többfelé hasadt. A legmegbízhatóbbnak tűnő első tanítványok közül először Adler³, majd Stekel⁴ és a keresztény, ugyanakkor vallásalapító fantáziákat dédelgető⁵ Jung⁶ szakított a közösséggel. Ezekben a zűrzavaros években Ferenczi nemcsak, hogy hű maradt Freudhoz, de megalapította a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesületet (1913). Igaz,

^{*} Köszönettel azoknak (Székely György, Wessely Anna, Zsolnai József), akik megszerettették velem a szisztematikus és tárgyilagos gondolkodást is.

A bizottság – ülnek: Sigmund Freud, Ferenczi Sándor, Hanns Sachs.
Állnak: Otto Rank, Karl Abraham, Max Eitingon, Ernest Jones

1914-ben Freud még így összegez: „Az Ausztriához földrajzilag oly közeli, de a tudomány tekintetében tőle annyira elidegenedett Magyarország a pszichoanalízist csak egy munkatárssal – Ferenczi Sándorral – ajándékozta meg, ám olyannal, aki felér egy egész egyesülettel.” (Freud: 1993b, 88.) 1923-ban viszont már a következő kiegészítést teszi akkori írásához: „Magyarországon Ferenczi vezetése alatt az analízisnek pompás iskolája virágzott ki.” (Freud: 1993b, 89, 22. jegyzet) Mi történt közel tíz év alatt? A magyar pszichoanalitikusok szervezete tagságában földuzzadt, megerősödött, integrálódott abba a haladó szellemű kultúrába, amit a *Nyugat* is képviselt, és jelentős társadalmi-politikai támogatást is élvezett. „Budapestre 1918-ban, az összeomlás előtti utolsó kongresszusra a szövetséges központi hatalmak kormányai hivatalos képviselőket küldtek, akik megígérték, hogy pszichoanalitikus osztályokat fognak felállítani a háborús betegek kezelésére. Erre azonban már nem került sor. Egyik legkiválóbb tagunk, dr. Freund Antal nagyszabású

tervei, aki Budapesten központot akart teremteni az analitikus tanítás és gyógyítás céljaira, hajótörést szenvedtek a röviddel ezután bekövetkezett politikai átalakulásokon és a pótolhatatlan férfi korai halálán.” (Freud: 1993a, 48.)⁷ Mégis, a pszichoanalízisnek Budapesten, a világon először, Ferenczi és Róheim személyében sikerült ideiglenesen bejutni az egyetem falai közé. „Magyarországon, bár rövid ideig, Ferenczi mint a pszichoanalízis hivatalos képviselője [1919-ben] sikeres tanítómunkát fejthetett ki az egyetemen. A háború után ellenfeleink azt híresztelték, hogy a tapasztalat lesújtó érveket hozott az analitikus állítások ellen.” (Freud: 1993a, 48.)⁸ 1918-ban Ferenczi lelkesedése még akkora volt, hogy ezzel a – mára sajnos mosolyogtató – javaslattal állt elő Freudnak egy november 21-i levélben: „A $\Psi\alpha$. (pszichoanalízis – H.Gy.P.) hazája Budapest és nem Bécs; ide kellene költöznie!” (Freud – Ferenczi: 2003, 195.)

A pszichoanalitikus mozgalom szakadásai Magyarországra lassabban gyűrűztek be, de

hatékonyan. 1925-ben megalakult a stekelista Független Orvosanalitikusok Egyesülete, 1927-ben pedig az adlerista Magyar Individuálpszichológiai Egyesület. Ferenczi 1933-as halála után, de talán már a húszas évek közepétől kezdődően e két egyesület egyre növekvő súllyal képviseltette magát a magyar szellemi életben. A jungiánus iskola viszont ebben a földben nem tudott megkapaszkodni és szívós gyökeret eresztetni.

A földobott identitás-érme másik, manifeszt oldala a zsidóság. Sokan tekintik a pszichoanalízist zsidó tudománynak – noha számos kiváló keresztény képviselője akadt és akad. Mégis, tagadhatatlan, hogy származása elválaszthatatlan Freud származásától és személyiségétől. Bohumil Hrabal meggyőzően fogalmaz: „Ezenkívül engem Freud még azzal is elbűvölt, hogy befejezte mindazt, amit Josef Breuer⁹ megkezdett. Valójában ő jött rá a pszichoanalízisre, de idejében felhagyott vele, mivelhogy keresztény volt. Abba a szobába próbált belépni, amelyben kereszténynek nincs keresnivalója. De Freud, gondolom, büntudat nélkül beléphetett abba a szobába.” (Hrabal: 2004, 44.) A kékszakállú hercegnek ebben a titkos szobájában, Hrabal szerint, az erotika és a szexualitás bűnhődött és trónolt. Van azonban, amiről Hrabal nem beszél – és ez a szoba kulcsa. Azt a bizonyos zárat, ami a tudattalan nyelvének megfejtését lakatolta el, csakis olyan kulcs nyithatta meg, ami átment a zsidó szent szövegek és a kabbala értelmezési problémáinak edzőpróbáján.

Valami módszer és valami tan. Sokan írtak már a *Nyugat* (illetve a körébe tartozó alkotók) és a pszichoanalízis kapcsolatáról.¹⁰ A legtöbb ilyen írás azt firtatja, milyen hatást gyakorolt, vagy hol érhető tetten a pszichoanalízis hatása a *Nyugat* alkotóira. Részben azért, mert ezt az utat koncepciójában és módszertanilag is problematikusnak és elhibázottnak látom¹¹, két másik, egyszerűbb kérdés megválaszolására vállalkozom. Ezek pedig a következők: (1) milyen írásokkal szerepeltek pszichoanalitikus (vagy a pszichoanalitikus mozgalomhoz tartozó vagy kapcsolódó) szerzők¹² a folyóiratban, és (2) hogyan és milyen írásokban jelenik meg a *Nyugat*-ban a pszichoanalízis. Mindkét esetben igyekszem a magyar vonatkozásokra összpontosítani.

Ha a *Nyugat* és a pszichoanalízis témája fölmerül, mindenki elsősorban Ferenczire, Ignotusra, esetleg Kosztolányira és Karinthyra asz-

Ferenczi Sándor

szociál. Véleményem szerint a kérdés ennél sokkal bonyolultabb, és a válaszok színesebbek. Írással szeretnék egy-két téves előítéletet eloszlatni. Ha nem akarjuk a múlt „sztálinista újraírását”¹³, akkor *számolnunk* kell azzal, hogy a *Nyugat* nem volt irányzatos, legalábbis a pszichoanalízis tekintetében: helyt adott mindenféle irányzatnak.

Az Iwiw mai nyelvén szólva a legrövidebb utat a pszichoanalízis és *Nyugat* között kétségkívül Ignotus – 1908-tól 1930-ig a *Nyugat* főszerkesztője, 1913-ban a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület alapító tagja – jelenti. Az ő többirányú összekötő tevékenységének köszönhető elsősorban a pszichoanalízis megjelenése és jelenléte a *Nyugat*-ban, és a *Nyugat* által fémjelzett kulturális-társadalmi élet beszűrődése a magyarországi pszichoanalízis mindennapjaiba. Személye egyben jelzi azt az újabb, megkerülhetetlenül fölvetődő koncepcionális és módszertani problémát is, hogy kit tekinthetünk pszichoanalitikusnak. Minthogy a kérdést objektíve eldönthetetlennek tartom, itt csupán azokat a szubjektív kereteket jelzem, amelyek között ebben az írásban én pszichoanalitikusnak tekintek valakit. Hozzá kell tenni, hogy amikor *ma* ezt a kérdést a *század első évtizedeire*

Sigmund Freud

vonatkozóan akarja valaki megválaszolni, nem tévesztheti szem elől, hogy a pszichoanalízis és a pszichoanalitikusság definíciói és öndefiníciói nem voltak egyszer s mindenkorra adottak – s Magyarországon is (le)folyt a vita – Ferenczi Sándor és Feldmann Sándor¹⁴ között – a pszichoanalízis szó használatának jogosultságáról.¹⁵

Mindennek tudatában a „ki a pszichoanalitikus?” kérdésre több lehetséges felelet adódik. Megtévesztő lehet, hogy ezek egyike-másika logikailag *látszólag* következik egymásból vagy feltételezi egymást, illetve úgy tűnhet, mintha szükségszerűen együtt járna. Azonban – meg kell ismételnem önmagamat – ez a látszat a pszichoanalízis mai, intézményesült szabályozottságának tapasztalatán nyugszik, és megfelel az arról a tényről, hogy a tárgyalt korban viszont a pszichoanalízis még mozgalomként létezett, s az ugyancsak mozgalmakként induló későbbi irányzatai éppen csak leváltak vagy leválóban voltak róla.

Tehát, ki pszichoanalitikus? (1) Mondhatjuk azt, hogy aki *pszichoanalitikus egyesület tagja*. Ésszerű válasz. (2) Mondhatjuk, hogy az, aki *analitikus képzésben részesült*. Megintcsak ész-

szerű. De már az ennek a két válasznak megfelelő kritériumok alapján is kettéválhat az egyneműnek tekintett tábor. (3) Lehetséges felelet az is, hogy pszichoanalitikus az, aki *analitikus gyakorlatot folytat*. És mit kezdünk azokkal, akik tagjai valamely egyesületnek, képzést is kaptak, de nem gyakorló analitikusok. Ők kicsodák? Vagy akik folytatnak ugyan gyakorlatot, de nem kaptak képzést – azaz „vad analitikusok”?¹⁶ És így tovább... (4) Elképzelhető megoldás, hogy analitikus az, aki *annak tartja magát*. Elképzelhető az is, hogy analitikus az, *akit az analitikusok annak tartanak*. Elképzelhető elvileg, hogy valakit analitikusnak tartanak mások, bár őt sem saját maga, sem „az analitikus társadalom” nem tekinti annak. (5) És végül itt vannak a lassanként formálódó „új iskolák”. Amelyek tagjai között vannak olyanok, akik még „freudi” kiképzést kaptak, pszichoanalitikus egyesületből „igazoltak át”, de vannak közöttük mások is, akiket már az „újak” képeztek és formáltak a saját arculatukra.

A korábban leírtak figyelembevételével én pszichoanalitikusnak fogok ebben az írásban tekinteni mindenkit, aki az adott szempontok bármelyikének megfelel. Annak ellenére is és éppen azért, mert jeleztem, hogy Ignotus személye témánk szempontjából kétszeresen is emblematikus: mint a *Nyugat* és a magyar pszichoanalitikus mozgalom egyaránt tevékeny figurájáé, és mint olyan „pszichoanalitikusé”, akit ma nagy valószínűséggel nem fogadna be tagjai közé magyar pszichoanalitikus egyesület. Hasonló a helyzet a művészberek közül a szintén egyesületi tag Szilágyi Gézával¹⁷, az önmagát pszichoanalitikusnak tartó Berény Róberttel¹⁸, Csáth Gézával¹⁹, vagy az aktív analitikusokhoz²⁰ tartozó Nagy Lajossal²¹ is. S ugyanígy a pszichoanalitikusok között fogom tárgyalni a *Nyugatban* publikáló adlerista²² és stekelista²³ analitikusokat (individuálszichológusokat és aktív analitikusokat).

Következő, és egyben utolsó bevezető megjegyzésem arra vonatkozik, hogy milyen jellegű írásokra leszek figyelemmel a *Nyugat* és a pszichoanalízis kapcsolatának vizsgálatakor, vagyis milyen írásokat fogok pszichoanalitikus vonatkozásúaknak tekinteni. Három szempontot kívánok érvényesíteni: pszichoanalitikus vonatkozású írás ebben a kontextusban az, (1) amelynek szerzője a leírt tágabb értelemben véve pszichoanalitikus és/vagy; (2) tárgya a pszichoanalízis, valamely pszichoanalitikus(ok),

vagy pszichoanalitikus módszert alkalmaz, illetve arra hivatkozik és (3) műfajilag nem sorolható a szűkebb értelemben vett szépirodalmi alkotások közé²⁴.

Ennek megfelelően a tanulmány a következő témaköröket fogja érinteni: (1) pszichoanalitikusok (freudisták, stekelisták, adleristák) analitikus tárgyú írásai a *Nyugatban*; (2) nem pszichoanalitikus szerzők (freudisták, stekelisták, adleristák) analitikus tárgyú írásai a *Nyugatban*; (3) pszichoanalitikusok (freudisták, stekelisták, adleristák) nem analitikus írásai a *Nyugatban*; (4) a pszichoanalízis (freudisták, stekelisták, adleristák) egyéb reprezentációja a *Nyugatban* – hírek, könyvek, könyvismertetések; (5) pszichoanalitikusok (freudisták, stekelisták, adleristák) a *Nyugat* rendezvényein; (6) „nyugatosok” pszichoanalitikusok lapjaiban (Lélekkutatás²⁵, Gyermekvédelem, A jövő útjain, Emberismeret²⁶) és rendezvényein; (7) a *Nyugatban* megjelenő pszichoanalitikus írások műfajai (nekrológ, portré, kritika, esszé, tanulmány, vitairat stb.) és témái és végül (8) az irodalmi/művészeti élet és a pszichoanalízis sajátos viszonya a korabeli Magyarországon – pszichoanalitikus alkotók és alkotó pszichoanalitikusok. Tisztában vagyok azzal, hogy még ezt a nyolctényezőző rendszert sem lehet ezek között a keretek között kifejtetni. De rá lehet mutatni egy lehetséges útra a *Nyugat* és a pszichoanalízis viszonyának tanulmányozásához. Ráadásként még két kérdésre térek ki, röviden: (9) a zsidósággal kapcsolatos problémakör pszichoanalitikus vonatkozású megjelenítésére és (10) a nők és a pszichoanalízis kapcsolatának reprezentációjára.

A Nyugat és a pszichoanalízis – számokban. Egy bosszú, unalmas és egyben fárasztó fejezet. A *Nyugat* története során 1909-től 1939-ig, harminc éven át, számításaim szerint – nem számítva Csáth Géza (szépirodalmi művek és műkritikák), Berény Róbert (11 művészeti írás és öt grafika), Brachfeld Olivér²⁷ (10, elsősorban a spanyol irodalommal foglalkozó tanulmány és kritika) és Nagy Lajos (szépirodalmi művek) más irányú munkásságát – ötven pszichoanalitikus vonatkozású írás jelent meg. A mellékelt *I. táblázatban* vastagon kiemeltem az éveket, amikor kettőnél több vagy egyetlen ilyen publikációt sem találhatunk (hat olyan év van, amikor egyet sem – 1910, 1920, 1923, 1927, 1930, 1938 –, és kilenc olyan, amikor a pszichoanalízis „föülreprezentált”: 1914, 1918, 1924, 1925,

Hollós István

1926, 1932, 1933, 1934, 1936.). Kurzíválva szerepelnek azok az évek, amikor két, a kritériumainknak megfelelő publikáció szerepelt a lapban (1921, 1928, 1937).

A cikkek szerzői közül szintén kiemeltem azokat, akik valamelyik analitikus egyesület tagjai voltak.²⁸ Az ötven írás 23 szerzőtől származik. Ezek közül tízen voltak biztosan valamely egyesület tagjai: Eisler Mihály József²⁹, Ferenczi Sándor, Hermann Alice³⁰, Hollós István³¹, Ignotus, Róheim Géza³², Szilágyi Géza (Magyar Pszichoanalitikai Egyesület); Sigmund Freud; Gartner Pál³³ (Független Orvosanalitikusok Egyesülete); Székely Béla³⁴ (Magyar Individuálpszichológiai Egyesület). Közülük a legtöbbször Ferenczi (8), Freud (2), Hollós (4), Ignotus (4) és Székely (2) publikált pszichoanalitikus vonatkozású írásokat. A nem analitikus szerzők közül Erényi Gusztáv³⁵ (2), Füst Milán (5), Illés Endre³⁶ (3), Kosztolányi Dezső (3), Sisa Miklós³⁷ (2) és Szolnoki István³⁸ (2) azok, akik több, ilyen jellegű közléssel szerepelnek a lapban.

Az ötven írásnak éppen a felét jegyzik analitikus szerzők. Ebből a 25 írásból 22 származik freudista pszichoanalitikusoktól, kettő az indi-

1. táblázat: Pszichoanalitikus vonatkozású cikkek a *Nyugatban*

Év	Cikkek száma	Szerzők	Év	Cikkek száma	Szerzők
1909	1	Füst Milán	1925	3	Sigmund Freud, Ignotus (2)
1910	0	-	1926	3	Füst Milán, Ignotus, Szilágyi Géza
1911	1	Ignotus	1927	0	-
1912	1	Ferenczi Sándor	1928	2	Kosztolányi Dezső, Szász Zoltán
1913	1	Ferenczi Sándor	1929	1	Hollós István
1914	4	Eisler Mihály József Ferenczi Sándor, Hollós István (2),	1930	0	-
1915	1	Sisa Miklós	1931	1	Illés Endre
1916	1	Sisa Miklós	1932	3	Hermann Alice, Illés Endre (2)
1917	1	Sigmund Freud	1933	4	Fenyő László, Gartner Pál, Hollós István, Kosztolányi Dezső
1918	3	Ferenczi Sándor (2), Lesznai Anna	1934	3	Füst Milán, Székely Béla, Róheim Géza
1919	1	Kosztolányi Dezső	1935	1	Székely Béla
1920	0	-	1936	3	Erényi Gusztáv, Szolnoki István, Török Sophie
1921	2	Füst Milán (2)	1937	2	Erényi Gusztáv, Szolnoki István
1922	1	Ferenczi Sándor	1938	0	-
1923	0	-	1939	2	Bálint György, Martos Vilmos
1924	3	Ferenczi Sándor (2), Karinthy Frigyes			
összes				50	

2. táblázat: Analitikusok írásai analitikusokról

Szerző	Az írás alanya	Évszám
Ferenczi Sándor	Ignotus	1924
Sigmund Freud	Sigmund Freud	1925
Hollós István	Ferenczi Sándor	1914
Hollós István	Hermann Imre	1933
Ignotus (2)	Sigmund Freud	1925
Székely Béla	Gartner Pál	1934
Székely Béla	Szinetár Ernő	1935
Összesen	8	

3a. táblázat: Nem-analitikusok (laikusok) írásai analitikusokról szerzők szerint

Szerző	Az írás alanya	Évszám
1 Bálint György	Sigmund Freud	1939
2 Erényi Gusztáv	Alfred Adler	1937
	Sigmund Freud	1936
3 Füst Milán	Georg Groddeck	1934
4 Illés Endre	Bálint Alice	1931
	Kulcsár István	1932
5 Karinthy Frigyes	Szilágyi Géza	1912
6 Kosztolányi Dezső	Csáth Géza	1919
	Ferenczi Sándor	1933
	Sigmund Freud	1928
7 Szász Zoltán	Róheim Géza	1928
8 Szolnoki István	Székely Béla	1936
9 Török Sophie	Székely Béla	1936
Összesen	13	

viduálpszichológus Székely Bélától és egy az aktív analitikus Gartner Páltól. A szerzők között tehát a klasszikus analitikusok aránya a meghatározó (88 – 8 – 4%). Más a helyzet viszont, ha az írások tárgyát, szemléletét vagy éppen alanyait vizsgáljuk.

21 írás szól analitikusokról. Ezek között nyolc olyan cikket találunk öt szerzőtől, amelyeknek szerzői is analitikusok. Ezek közül ötöt írtak a magyar pszichoanalitikus egyesület tagjai, egyet Freud írt, kettőt pedig – két aktív analitikusról: Gartnerről és Szinetárról³⁹ – az individuálpszichológus Székely Béla. Hollós István és Ignótyus szintén két-két írás szerzője. Freud írása önéletrajz, Ignótyus írásai ehhez kapcsolódó utószók. (Ld. 2. táblázat) Az írásoknak a szerzők által képviselt irányzatok szerinti megoszlása tehát 75% freudista, 25% individuálpszichológus. Stekelista szerző nem írt pszichoanalitikusról a *Nyugat*-ba. Az írások alanyainak irányzatok szerinti megoszlása: 75% freudista, 25% aktív analitikus. Adlerista vagy jungiánus analitikusról nem írt semmilyen irányzathoz tartozó analitikus.

Az analitikus szerzők írásai közül kettő (Eisler Mihály József: Bokros Dezső⁴⁰; Hermann Alice: Ankét a magyar iparpártolásról) témájában egyáltalán nem érinti a pszichoanalízist.

A laikus (nem analitikus) szerzők írásai az analitikus iskolák megoszlása tekintetében más képet mutatnak, mint az analitikusokéi. A 9

szerzőtől származó 13 írás alanya tíz analitikus. (Ld. 3a, 3b, 3c táblázatok) Közülük öten tartoznak a „freudi” iskolához (Bálint Alice, Ferenczi Sándor, Sigmund Freud, Róheim Géza, Szilágyi Géza), róluk 7 írás jelent meg (három Freudról). Négy cikk szól három individuálpszichológusról: Alfred Adlerről, Kulcsár Istvánról⁴¹ és Székely Béláról (kettő). Az aktív analitikusokról és jungiánusokról nem jelent meg írás laikus tollából. A „vad analitikusokat” Csáth Géza és Georg Groddeck⁴² képviselik. A nem szakmai körökből származó írásokban tehát a cikkek alanyainak számát tekintve a „klasszikus” analitikusok és az egyéb irányzatok közel 50-50 százalékban vannak reprezentálva, a cikkek számát tekintve pedig ez az arány 54-46 %. A 46% 31 –15 arányban oszlik meg az adleristák és a „vad analitikusok” között. Stekelista analitikusról laikus tollából nem jelent meg írás.

Ha azt nézzük, miről, kiről és mikor jelentek meg írások a *Nyugat*-ban, akkor a következőt láthatjuk: analitikusok analitikusokról – három hullámban, közel tíz éves időközökkel: 1914 – 1924, 1925 (4) – 1933, 1934, 1935 (3). A nem-analitikusok írásai más mintázatot mutatnak: tízes évek – 1912, 1919 – és van egy viszonylagos folytonosság tíz év múltán, 1928-tól 1939-ig (1928 [2], 1931, 1932, 1933, 1934, 1936 [3], 1937, 1939). A különféle irányzatok ezekben az időpontokban, időszakokban másképpen voltak

3b. táblázat: Nem-analitikusok (laikusok) írásai analitikusokról az írások alanya szerint

Az írás alanya	Szerző	Évszám
1 Alfred Adler	Erényi Gusztáv	1937
2 Bálint Alice	Illés Endre	1931
3 Csáth Géza	Kosztolányi Dezső	1919
4 Ferenczi Sándor	Kosztolányi Dezső	1933
5 Sigmund Freud	Bálint György	1939
	Erényi Gusztáv	1936
	Kosztolányi Dezső	1928
6 Georg Groddeck	Füst Milán	1934
7 Kulcsár István	Illés Endre	1932
8 Róheim Géza	Szász Zoltán	1928
9 Székely Béla	Szolnoki István	1936
	Török Sophie	1936
10 Szilágyi Géza	Karinthy Frigyes	1912
Összesen	13	

3c. táblázat: Nem-analitikusok (laikusok) írásai analitikusokról irányzatok szerint

Irányzat	Az írás alanya	Cikkek száma	Évszám
„Klasszikus pszichoanalitikusok” (freudisták)	Bálint Alice	1	1931
	Ferenczi Sándor	3	1933
			1928
			1936
	Róheim Géza	1	1939
			1928
Szilágyi Géza	1	1912	
összesen		7	
Individuálpszichológusok (adleristák)	Alfred Adler	1	1937
	Kulcsár István	1	1932
	Székely Béla	2	1936
összesen		4	
Aktív analitikusok (stekelisták)	-	0	
összesen		0	
Analitikus pszichológusok (jungianusok) összesen	-	0	
		0	
„Vad analitikusok”	Csáth Géza	1	1919
	Georg Groddeck	1	1934
összesen		2	
Mindösszesen		13	

4. táblázat: a *Nyugat*ban megjelent pszichoanalitikus vonatkozású írások műfajok szerint

Műfaj	Szám	Szerző	Tárgy/cím	Évszám
nekrológ	4	Bálint György	Sigmund Freud	1939
		Füst Milán	Georg Groddeck / Dr. Georg Groddeck	1934
		Kosztolányi Dezső	Csáth Géza / Csáth Géza betegségéről és haláláról	1919
			Ferenczi Sándor	1933
önéletrajz	1	Sigmund Freud	Sigmund Freud / Prof. Dr. Freud Zsigmond: Freud önéletrajza	1925
tanulmány, esszé	13	Ferenczi Sándor	Schopenhauernak Goethehez írt egy levele, pszichoanalitice nézve	1912
			A pszichoanalízisről s annak jogi és társadalmi jelentőségéről	1913
			A veszedelmek jégkorszaka	1914
			Pszichoanalízis és társadalompolitika	1922
		Sigmund Freud	A pszichoanalízis egy nehézségéről	1917
		Füst Milán	Gondolatok vázlata a külső és belső szemléletről	1909
		Hollós István	Egy versmondó betegről	1914
			Nemzeti géniusz és pszichoanalízis	1929
		Lesznai Anna	Babonás észrevételek a mese és a tragédia lélektanához	1918
		Martos Vilmos	Az élc kritikája	1939
		Róheim Géza	Ádám álma	1934
		Sisa Miklós	A háború s a pszichoszexualitás	1915
			A tömeg lelke	1916
kritika, recenzió	15	Eisler Mihály József	Bokros Dezső	1914
		Fenyő László	Babits Mihály új könyve	1933
		Ferenczi Sándor	Ernst Mach / A mechanika lelki fejlődés-története. Kritikai megjegyzések Ernst Mach egy tanulmányához	1918
			Hollós István	Ferenczi Sándor / Ferenczi Sándor könyvei
		Hermann Imre / A pszichoanalízis mint módszer - Hermann Imre könyve		1933
		Illés Endre	Bálint Alice / Egy pszichoanalitikai tanulmány	1931
			Kulcsár István / Bevezetés az individuálpszichológiába. Kulcsár István könyve	1932
			Totis Béla / Az ifjúság nemi problémái. Dr. Totis Béla tanulmánya	1932
		Karinthy Frigyes	Szilágyi Géza / Szilágyi Géza: Könyvek és emberek	1912
		Szász Zoltán	Róheim Géza / Magyar néphit és népszokások	1928
		Székely Béla	Szinetár Ernő , Sós Endre / Mi vár a nőre az új középkorban?	1935
			Gartner Pál / Ősztön, kultúra, illúziók	1934
			Szolnoki István	Székely Béla / Az antiszemitizmus pszichoanalízise
		Wesselényi Miklós / A harmadik birodalom keletkezése		1937
		Török Sophie	Székely Béla , Totis Béla / Népszerű szakirodalom gyermekről és szerelemről	1936

Műfaj	Szám	Szerző	Tárgy/cím	Évszám
portré	5	Erényi Gusztáv	Sigmund Freud	1936
		Erényi Gusztáv	Alfred Adler	1937
		Ferenczi Sándor	Ignotus / Ignotus - a megértő	1924
		Ignotus Sigmund	Freud / Utószó Freud önéletrajzának magyar fordításához	1925
		Ignotus	Sigmund Freud / Utószó az utószóhoz	1925
vitairat	10	Ferenczi Sándor	Altató és ébresztő tudomány	1924
			A mese lélektanáról	1918
		Füst Milán	A házasság „válsága”	1926
			Az öngyilkosságról. Néhány laikus észrevétel Posch Jenő cikkére	1921
			Utóhang az öngyilkosság kérdéséhez	1921
		Gartner Pál	Van-e szabad akarat?	1933
		Hermann Alice	Ankét a magyar iparpártolásról	1932
		Ignotus	A házasság „válsága”	1926
		Karinthy Frigyes	Altató és ébresztő tudomány	1924
		Szilágyi Géza	A házasság „válsága”	1926
egyéb	1	Ignotus	Disputa	1911
vers	1	Kosztolányi Dezső	Freud	1928
Összesen			50	

4b. táblázat: Arcképcsarnok

Irányzat	Az írás alanya	Cikkek száma	Szerző	Évszám
„Klasszikus pszichoanalitikusok” (freudisták)	Ferenczi Sándor	1	Kosztolányi Dezső	1933
	Sigmund Freud	6	Sigmund Freud	1925
			Ignotus	1925
			Ignotus	1925
			Kosztolányi Dezső	1928
			Erényi Gusztáv	1936
			Bálint György	1939
	Ignotus	1	Ferenczi Sándor	1924
Individuálpszichológusok (adleristák)	Alfred Adler	1	Erényi Gusztáv	1937
Aktív analitikusok (stekelisták)		0		
Analitikus pszichológusok (jungliánusok)		0		
„Vad analitikusok”	Csáth Géza	1	Kosztolányi Dezső	1919
	Georg Groddeck	1	Füst Milán	1934
Összesen		11		

4c. táblázat: a kritikák, recenziók alanyai irányzatok szerint

Irányzat	Az írás alanya	Cikkek száma	Szerző	Évszám
„Klasszikus pszichoanalitikusok” (freudisták)	Bálint Alice	1	Illés Endre	1931
	Ferenczi Sándor	1	Hollós István	1914
	Hermann Imre	1	Hollós István	1933
	Róheim Géza	1	Szász Zoltán	1928
	Szilágyi Géza	1	Karinty Frigyes	1912
Individuálpszichológusok (adleristák)	Kulcsár István	1	Illés Endre	1932
	Székely Béla	2	Szolnoki István	1936
Aktív analitikusok (stekelisták)	Gartner Pál	1	Székely Béla	1934
	Szinetár Ernő	1	Székely Béla	1935
Analitikus pszichológusok (jungianusok)		0		
„Vad analitikusok”		0		
Összesen		10		

4d. táblázat: a kritikák, recenziók szerzői irányzatok szerint

Irányzat	Szerző	Cikkek száma		Évszám
„Klasszikus pszichoanalitikusok” (freudisták)	Hollós István	2	Ferenczi Sándor	1914
			Hermann Imre	1933
Individuálpszichológusok (adleristák)	Székely Béla	2	Gartner Pál	1934
			Szinetár Ernő	1935
Aktív analitikusok (stekelisták)		0		
Analitikus pszichológusok (jungianusok)		0		
„Vad analitikusok”		0		
Összesen		4		

képviselve. Az analitikusok analitikusokról szóló írásainak szerzője és alanya 1934-ig „klasszikus”, freudi analitikus. 1934-től viszont „csak” individuálpszichológus ír aktív analitikusokról. A „laikus” szerzők cikkei a következők szerint alakultak: a két, „vad analitikusról” publikált írás dátuma 1919 és 1934; a „klasszikus”, freudista analitikusokról készült írások viszonylag széles időintervallumban helyezkednek el, 1912-től 1939-ig – ugyanakkor sűrűsödnek 1928-tól 1936-ig (5 írás). Az individuálpszichológusokról megjelent 3 írás ideje: 1932, 1936 és 1937.

A pszichoanalitikus vonatkozású írások széles műfaji skálán helyezkednek el. A műfaji be-

sorolás, természetesen, egyes esetekben megint csak vitatható lehet. Vállalva ezt a kockázatot, a következő csoportosításban mutatom be a *Nyugatban* megjelent, pszichoanalitikus vonatkozású írásokat: nekrológ; önéletrajz; tanulmány, esszé; kritika, recenzió; portré; vitairat; egyéb; vers. (Ld. 4a. táblázat)

Az ötven írás közül a legtöbb recenzió vagy kritika (15), tanulmány, esszé (13) és vitairat (10). Emellett összeállítható egy képzeletbeli *arcképcsarnok* is, 11 „művel”, és külön kell kezelnünk Ignotus „disputáját”. Ez a műfaji megoszlást tekintve ebben a sorrendben 30–26–20–22–2%-ot jelent.

5. táblázat: Pszichoanalitikusok, akikről vagy akikhez írtak és/vagy akikről vagy akikhez pszichoanalitikusok írtak

Név	Cikkek száma	Szerzők	Műfaj	Évszám
Alfred Adler	1	Erényi Gusztáv	portré	1937
Babits Mihály	1	Fenyő László kritika,	recenzió	1933
Bálint Alice	1	Illés Endre kritika,	recenzió	1931
Bokros Dezső	1	Eisler Mihály József	kritika, recenzió	1914
Csáth Géza	1	Kosztolányi Dezső	nekrológ	1919
Ferenczi Sándor	3	Hollós István	kritika, recenzió	1914
		Karinthy Frigyes	vitairat	1924
		Kosztolányi Dezső	nekrológ	1933
Sigmund Freud	5	Sigmund Freud	portré	1925
		Ignotus	portré	1925
		Ignotus	portré	1925
		Kosztolányi Dezső	vers	1928
		Erényi Gusztáv	portré	1936
		Bálint György	nekrológ	1939
Gartner Pál	1	Székely Béla	kritika, recenzió	1934
Georg Groddeck	1	Füst Milán	nekrológ	1934
Hermann Imre	1	Hollós István	kritika, recenzió	1933
Ignotus	1	Ferenczi Sándor	portré	1924
Karinthy Frigyes	1	Ferenczi Sándor	vitairat	1924
Kulcsár István	1	Illés Endre	kritika, recenzió	1932
Lesznai Anna	1	Ferenczi Sándor	vitairat	1918
Ernst Mach	1	Ferenczi Sándor	kritika, recenzió	1918
Posch Jenő	1	Füst Milán	vitairat	1921
Róheim Géza	1	Szász Zoltán kritika,	recenzió	1928
Arthur Schopenhauer	1	Ferenczi Sándor	tanulmány, esszé	1912
Sós Endre	1	Székely Béla	kritika, recenzió	1935
Székely Béla	2	Szolnoki István	kritika, recenzió	1936
		Török Sophie	kritika, recenzió	1936
Szilágyi Géza	1	Karinthy Frigyes	kritika, recenzió	1912
Szinetár Ernő	1	Székely Béla	kritika, recenzió	1935
Tóti (Totis) Béla	2	Illés Endre kritika,	recenzió	1932
		Török Sophie kritika,	recenzió	1936
Wesselényi Miklós	1	Szolnoki István kritika,	recenzió	1937
Összesen	33			

Sajnálatos módon a *Nyugat* fönállása idején 4 nekrológ is megjelent. Egyik nekrológ szerzője sem pszichoanalitikus. A Freudot búcsúztató Bálint György⁴⁵ kivételével a szerzőket szoros személyes kapcsolat fűzte az elhunytakhoz: Füst Milán Groddeck személyében mesterét és orvosát veszítette el; Kosztolányi Csáthban az unokatestvért, Ferencziben a barátot is gyászolja. A pszichoanalízis egy-egy jelentős személyiségéről szóló írások között található Freud ön-

letrajza 1925-ből – Ignotus fordításában – és öt portré jellegű cikk: Ignotus két utószava a Freud-önletrajzhoz, Ferenczi méltatása Ignotusról és Erényi Gusztáv Freudot és Adlert bemutató egy-egy írása. Ide sorolhatjuk még Kosztolányi Freudot ünneplő versét is. A *Nyugat* pszichoanalitikus arcképcsarnokában tehát hat Freudkép (az önarcképpel együtt – 1925, 1928, 1936, 1939), Adler (1937), Ferenczi (1933), Groddeck (1934), Ignotus (1924) és Csáth Géza

6a. táblázat: A pszichoanalitikus vonatkozású frásokban hivatkozott vagy idézett pszichoanalitikusok

Név	Idézések, hivatkozások száma		Évszám	Szerző
	<i>a</i>	<i>b</i>		
Abraham, Karl	3	1	1918	Ferenczi Sándor
<i>Adler, Alfred</i>	Összesen 21/17			
	2	2	1915	Sisa Miklós
	1	1	1918	Ferenczi Sándor
	1	1	1922	Ferenczi Sándor
	5	0	1925	Sigmund Freud
	11	11	1932	Illés Endre
	1	1	1936	Erényi Gusztáv
Berény Róbert	1	1	1924	Ferenczi Sándor
Brill, Abraham Arden	2	0	1925	Sigmund Freud
Eitingon, Max	2	0	1925	Sigmund Freud
Jan van Endem	1	0	1925	Sigmund Freud
<i>Ferenczi Sándor</i>	Összesen 9/4			
	4	0	1925	Sigmund Freud
	1	1	1925	Ignotus
	3	3	1931	Illés Endre
	1	1	1934	Róheim Géza
<i>Freud, Sigmund</i>	(közel kétszáz)		-	
Jones, Ernest	2	0	1925	Sigmund Freud
<i>Jung, Carl Gustav</i>	Összesen 17/5			
	3	3	1918	Ferenczi Sándor
	12	0	1925	Sigmund Freud
	2	2	1937	Erényi Gusztáv
Pfister, Oskar	Összesen 3/1			
	2	0	1925	Sigmund Freud
	1	1	1937	Erényi Gusztáv
<i>Rank, Otto</i>	Összesen 7/3			
	2	2	1912	Ferenczi Sándor
	1	1	1918	Ferenczi Sándor
	4	0	1925	Sigmund Freud
Reik, Theodor	2	0	1925	Sigmund Freud
Sachs, Hanns	3	0	1925	Sigmund Freud
<i>Silberer, Herbert</i>	Összesen 5/5			
	2	2	1912	Ferenczi Sándor
	3	3	1918	Ferenczi Sándor
<i>Róheim Géza</i>	1	0	1925	Sigmund Freud
<i>Stekel, Wilhelm</i>	Összesen 5/3			
	2	0	1925	Sigmund Freud
	2	2	1937	Erényi Gusztáv
	1	1	1935	Székely Béla
Varjas Sándor	1	1	1915	Sisa Miklós
Összesen	85	41		
	+ a Freud említések			

a: Freud Önéletrajzát is beleszámítva

b: Freud Önéletrajza nélkül

6b. táblázat: pszichoanalitikusok említése a szerzők szerint

Szerző	Név
Erényi Gusztáv	Alfred Adler
	Sigmund Freud
	Carl Gustav Jung
	Oskar Pfister
	Wilhelm Stekel
Ferenczi Sándor	Karl Abraham
	Alfred Adler
	Berény Róbert
	Sigmund Freud
	Carl Gustav Jung
	Otto Rank
	Herbert Silberer
Sigmund Freud	Alfred Adler
	Brill, Abraham Arden
	Eitingon, Max
	Jan van Endem
	Ferenczi Sándor
	Carl Gustav Jung
	Oskar Pfister
	Otto Rank
	Theodor Reik
	Hanns Sachs
	Róheim Géza
	Ignotus
Sigmund Freud	
Illés Endre	Alfred Adler
	Ferenczi Sándor
	Sigmund Freud
Sisa Miklós	Alfred Adler
	Sigmund Freud
	Varjas Sándor
Róheim Géza	Ferenczi Sándor
	Sigmund Freud
Székely Béla	Sigmund Freud
	Wilhelm Stekel

(1919) ábrázolásai függenek – három „klasszikus” pszichoanalitikusé (köztük a pszichoanalízis atyjáé), az individuálpszichológia megalapítójáé és két „vad analitikusé”. (Ld. 4b. táblázat) Az arcképcsarnok irányzatokénti megoszlása: 73% freudista, 9% adlerista, 2% „vad analitikus”. Stekelista vagy jungiánus analitikus nem került be a galériába.

A *vitairatok* között legnagyobb számban „A házasság 'válsága” (1926) témájához való hozzászólások vannak: Füst Miláné, Ignotusé

és Szilágyi Gézáé. Füst még kétszer szólal meg ebben a műfajban, az öngyilkossággal kapcsolatban (1921). Gartner Pál a szabad akarat kérdésében nyilvánít véleményt (1933). Csak a szerző személye köti a pszichoanalízishez Hermann Alice írását „a magyar iparpártolásról” (1932). Ferenczi Lesznai Annának egy, a mese lélektanáról szóló írására reagál (1918), és Karinthyval vitázik a pszichoanalízisről (1924).

A *tanulmányok, esszék* szerzői között négy (freudi) analitikust találunk: Ferenczi négy, Hollós kettő, Freud és Róheim Géza pedig egy-egy írással képviselteti magát. A nem analitikus szerzők Füst Milán, Lesznai Anna, Martos Vilmos⁴⁴ és Sisa Miklós, aki két tanulmányt is jegyez. A szerzők tehát 50-50%-ban analitikusok és laikusok, az írások számát tekintve az arány 60-40%. Eltérő mintázatot kapunk viszont a *kritikák, recenziók* tekintetében. A 15 bírálat 10 szerzőtől származik. Közülük négyen analitikusok (Eisler Mihály József, Ferenczi Sándor, Hollós István és Székely Béla – ez utóbbi kettő nevéhez két-két írás is fűződik). Ez a szerzőknek és a megjelent cikkeknek egyaránt 40 százalékát jelenti. Eisler kritikája, mint korábban ezt már jeleztem, csupán a szerző miatt köthető a pszichoanalízishez. A „laikus” írások közül Fenyő Lászlóé⁴⁵ az, ami éppen csak érinti a pszichoanalízis témáját, Karinthy Szilágyiról szóló cikke pedig nem analitikusként foglalkozik Szilágyival. Az arányok akkor sem változnak jelentősen, ha eltekintünk ettől a három írástól. Viszont ha az analitikus szerzők „hovatartozását” nézzük: a „maradék” öt cikk szerzője közül ketten freudisták, egy pedig individuálpszichológus, ez írásaik arányában 60-40%. A pszichoanalitikus vonatkozású kritikák, recenziók alanyai öt kivétellel analitikusok. A freudisták aránya itt is 60%, az individuálpszichológusok és az aktív analitikusok 20-20%-ban vannak képviselve. Ha csak az analitikusok analitikusokról adott bírálatait vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy a freudi iskola és az adleristák is egy-egy szerzővel képviselteti magát, de míg Freud hívei a saját táborukról írnak, addig az individuálpszichológus a stekelistákról. (ld. 4c. és 4b. táblázatok) Jungiánus analitikus szerzőt vagy jungiánus analitikusról író, más irányzathoz tartozó szerzőt nem találunk.

A *Nyugat* és a pszichoanalízis összefonódásának érzékeltetésére külön táblázatban tüntetem fel, hogy kik és kikről írtak (5. táblázat). Ez összesen 33 írást jelent.

6c. táblázat: az említett pszichoanalitikusok irányzatok szerint

Irányzat	Név	Cikkek száma		Évszám
		a	b	
„Klasszikus pszichoanalitikusok” (freudisták)	Abraham, Karl	3	1	1918
	Berény Róbert	1	1	1924
	Brill, Abraham Arden	2	0	1925
	Eitingon, Max	2	0	1925
	Jan van Endem	1	0	1925
	Ferenczi Sándor	5	1	1925
		3	3	1931
		1	1	1934
	Jones, Ernest	2	0	1925
	Oskar Pfister	2	0	1925
		1	1	1937
	Otto Rank	2	2	1912
		1	1	1918
		4	0	1925
	Reik, Theodor	2	0	1925
	Sachs, Hanns	3	0	1925
	Herbert Silberer	2	2	1912
		3	3	1918
	Róheim Géza	1	0	1925
Varjas Sándor	1	1	1915	
Összesen		42/16		
Individuálpszichológusok (adleristák)	Alfred Adler	2	2	1915
		1	1	1918
		1	1	1922
		5	0	1925
		11	11	1932
		1	1	1936
Összesen		21/17		
Aktív analitikusok (stekelisták)	Wilhelm Stekel	2	0	1925
		2	2	1937
		1	1	1935
Összesen		5/3		
Analitikus pszichológusok (jungiónusok)	Carl Gustav Jung	3	3	1918
		12	0	1925
		2	2	1937
Összesen		17/5		
„Vad analitikusok”	-	-	-	-
Összesen		0/0		
Mindösszesen		85/41		

a: Freud Önéletrajzát is beleszámítva

b: Freud Önéletrajza nélkül

7a. táblázat: A Nyugatbarátok Irodalmi Szalonjában tartott pszichoanalitikus vonatkozású rendezvények szereplői, közreműködői – témák, időpontok

év	dátum	név	téma
1931	?	Bálint Mihály, Décsi Imre, Feldmann Sándor, Fülöp István, Kulcsár István, Révész Margit, Tóti Béla	előadások lelki problémákról
1932	?	Kulcsár István Székely Béla	Vasárnapi előadások
	Március 15.	Székely Béla	az amerikai lélekellenes lélektanról
	Április 19.	Gartner Pál és Székely Béla <i>Hozzászólók:</i> Máday István, Kulcsár István, Toti Béla, Szinetár Ernő, Havas Gina, Polányi Cecília	Vita az Oedipus-komplexum lélektani és társadalmi jelentőségéről
	Október 5.	Gartner Pál és (Gartnerné) Szöllősi Magda	a kicsinyek és nagyok játékkországáról pszichológiai megvilágításban
	Október 12.	Doros György és Székely Béla	Sportvita: „Butít-e a sport?”
1933	Október 26.	Toti Béla	„A szatír”
	November 2.	Rapaport Samu és Fodor Pál	Vita az orvostudomány szellemi válságáról
	November 7.	Rapaport Samu és Fodor Pál <i>Hozzászólók:</i> Kulcsár István, Földes Lajos, Rusznay István, Kún Miklós, Vas Ernő, <i>Vitavezető: Székely Béla</i>	Vita az orvostudomány szellemi válságáról
	November 30.	Kulcsár István	a tömeg indulati életéről
	December 7.	Székely Béla	az elvált szülők gyermekéről
	December 14.	Szinetár Ernő	a játékszenvedély lélektanáról
	December 21.	Hajnal Richárd	a mai lányokról
	December 28.	Gartner Pál	a kultúrember illúzióiról
	December 28.	(Gartnerné) Szöllősi Magda	a gólyameséről
1934	Január 4.	Kanizsai Dezső	a pubertás zavarairól
	Január 18.	Gartner Pál	„Amiről nem illik beszélni”
	Január 23.	Forró Pál	Dekoratív elemek a szerelem pszichológiájában
	Február 1.	Bródy Ernőné, Takács Erzsébet, Székely Béla	Vita: „Versenyképes-e a nő a férfival?”
	Február 8.	Décsi Imre „	Szülőföld, anyanyelv, egészség”
	Február 15.	Kulcsár István	a dolgozó nők lelki konfliktusairól

7b. táblázat: A Nyugatbarátok Irodalmi Szalonjában tartott pszichoanalitikus vonatkozású rendezvények szereplői, közreműködői – szereplések száma, irányzatok

Irányzat	Név	Szereplések száma
„Klasszikus pszichoanalitikusok” (freudisták)	Bálint Mihály	1
Összesen	1	1
Individuálpszichológusok (adleristák)	Kulcsár István	6
	Máday István	1
	Révész Margit	1
	Székely Béla	7
Összesen	4	15
Aktív analitikusok (stekelisták)	Décsi Imre	2
	Feldmann Sándor	1
	Gartner Pál	4
	(Gartnerné) Szöllősi Magda	2
	Hajnal Richárd	1
	Rapaport Samu	2
	Szinetár Ernő	2
Összesen	7	12
Analitikus pszichológusok (jungliánusok)	0	0
„Vad analitikusok”	0	0
Mindösszesen	12	28

Tovább árnyalja azt a képet, amit a *Nyugat* a pszichoanalízisről a kortársaknak is nyújthatott, ha áttekintjük, kit, mikor és ki idézett, ki kire és hányszor hivatkozott, azaz kiknek a neve és milyen gyakorisággal jelent meg a folyóirat hasábjain. Nem számítom be ezek közé az írások közé azokat, amelyeket kifejezetten valamely analitikusnak szenteltek. Így összesen 18 névre bukkanunk, ez – Freud nevének előfordulását nem számítva – 85 említést jelent. A leggyakrabban Freud, Adler (21), Jung (17), Ferenczi (9), Rank⁴⁶ (7), Róheim (5) és Silberer⁴⁷ (5) neve fordul elő. Természetesen, a Freud-önéletrajzban szereplő nevek torzítják a gyakoriság arányát. (Ld. 6a, 6b, 6c táblázat) A Freud-önéletrajzban történt említésekkel együtt a 18 megemlített analitikus iskolák szerint a következőképpen oszlik meg: 15 freudista, emellett Adler, Jung és Stekel (84,5 – 5,5 – 5,5 – 5,5%).

Ha kiemeljük vizsgálódásunk köréből a Freud-önéletrajzot és a Freudra történő utalásokat, akkor 41 említést találunk, és az idézett vagy hivatkozott analitikusok száma kilencre csökken. Közülük 7 tartozik a freudisták közé, emellett a

három iskola(a)lapító „szakadár” – Adler, Jung és Stekel – neve szerepel a *Nyugatban*. Abrahamot⁴⁸, Berény Róbertet és Silberert csak Ferenczi említi meg; Ferenczit Ignotus, Illés Endre (3) és Róheim Géza, Adlert Sisa Miklós (2), Illés Endre (11) és Erényi Gusztáv; Jungot, Pfistert⁴⁹ és Stekelt (2) megint csak Erényi; ugyancsak Stekelt Székely Béla; és Varjas Sándort⁵⁰ Sisa Miklós. A freudista analitikusok említési aránya így 70%, a másik három irányzaté 10 – 10 – 10%.

A pszichoanalitikusokat megemlítő írások nyolc szerzőtől származnak (ld. 6b. táblázat). Közülük öten analitikusok, hárman laikusok, ez 62,5–37,5%-os arányt jelent. A 62,5% 50 – 12,5 arányban oszlik meg a freudisták és az individuálpszichológusok között. Ha csak az analitikus szerzőket nézzük, ez az arány 80–20%. Az öt analitikus szerző közül egy (Székely Béla) individuálpszichológus. Bármely irányzathoz tartozó pszichoanalitikust megemlítő aktív analitikus vagy analitikus pszichológus szerzője a *Nyugatnak* nincs.

A *Nyugat* nem egyszerűen „csak” folyóiratként működött. A *Nyugatbarátok Irodalmi Sza-*

8. táblázat: Nyugatosok „pszichoanalitikus” folyóiratokban és rendezvényeken:

évszám	név	folyóirat / rendezvény	téma
1918 (szeptember 28-29)	<i>résztevők:</i> Dick Manó, Felszeghy Béla, Freund Antal <i>vendégek:</i> Berény Róbert, Dénes Zsófia, Erdős Aladár, Földes Lajos	V. Nemzetközi Pszichoanalitikus Kongresszus, Budapest	
1930	Dienes Valéria	Magyar Individuál- pszichológiai Egyesület	a mozgáskultúra és az individuál pszichológia kapcsolatáról
1935	Bálint György	Emberismeret II/1	„A pszichoanalízis mellett és ellen”
	Földi Mihály	Emberismeret II/1	„A pszichoanalízis mellett és ellen”
	Füst Milán	Emberismeret I/2-3	„Az öngyilkos”
	Füst Milán	Emberismeret II/1	„A pszichoanalízis mellett és ellen”
	József Attila	Emberismeret I/2-3	„Az öngyilkos”
	Kassák Lajos	Emberismeret II/1	„A pszichoanalízis mellett és ellen”
	Kodolányi János	Emberismeret I/2-3	„Az öngyilkos”
	Kodolányi János	Emberismeret II/1	„A pszichoanalízis mellett és ellen”
	Komlós Aladár	Emberismeret II/1	„A pszichoanalízis mellett és ellen”
	Komor András	Emberismeret II/1	„A pszichoanalízis mellett és ellen”
	Kosztolányi Dezső	Emberismeret I/2-3	„Az öngyilkos”
	Kosztolányi Dezső	Emberismeret II/1	„A pszichoanalízis mellett és ellen”
	Szabó Lőrinc	O. Nagele:	A rosszra hajló gyermek c. könyv fordítása
	Szabó Lőrinc	Emberismeret I/2-3	„Az öngyilkos”
Vámbéry Rusztem	Emberismeret II/1	„A pszichoanalízis mellett és ellen”	
Zsolt Béla	Emberismeret II/1	„A pszichoanalízis mellett és ellen”	
1938		Magyar Individuál- pszichológiai Egyesület	Vita Németh László: A Medve utcai polgári c. könyvéről

lonja vitaesteknek és előadásoknak adott helyet. Egyebek mellett pszichoanalitikus vonatkozású rendezvényeknek is (ld. 7a. táblázat). A *Nyugat*-ban megjelent beszámoló alapján 1931 és 1934 között 25 olyan eseményről tudunk, ami valamilyen módon érintette a pszichoanalízist és/vagy az analitikusokat. Ez huszonhat közreműködőt jelent. Közülük 14 tekinthető laikusnak, 1 freudista analitikus, 4 individuálpszichológus, 7 aktív analitikus. Az individuálpszichológusokhoz 15, az aktív analitikusokhoz 12 szereplés fűződik (ld. 7b. táblázat). Százalékokban kifejezve: a rendezvények közreműködőinek 54 %-a volt laikus, 46 %-a pszichoanaliti-

kus. A pszichoanalitikus előadók egyharmada individuálpszichológus, 58,3 %-a aktív analitikus, 8,3 %-a freudista. Az összesen 28 szereplés a freudisták, az adleristák és a stekelisták között 3,5 – 53,5 – 43 % arányban oszlik meg. Nem tudunk jungiánus analitikus szerepléséről a *Nyugat* rendezvényein.

Nemcsak az analitikusok vettek részt a *Nyugat* rendezvényein és írtak a folyóiratba, hanem a „nyugatosok” is látogatták a pszichoanalitikus rendezvényeket és közöltek írásokat a Magyar Individuálpszichológiai Egyesület *Emberismeret* című lapjában⁵¹ (ld. 8. táblázat).

Szembetűnő, hogy a „laikus nyugatosok” szerepvállalása a magyar pszichoanalitikus élet főrumain csaknem kizárólag a Magyar Individuálpszichológiai Egyesülethez kötődik. Szembetűnő az is, hogy *A Nyugat híre*iben, a *Beküldött könyvek* között csupán egyetlen analitikus könyv szerepel: „Freud-Ferenczi: Totem és Tabu. Dick Manó kiadása, Budapest, 1918.” – bár erről sem jelent meg beszámoló.

Mindezek persze eddig csupán számok. Nyersanyag, amit meg lehet kísérteni elemezni, értelmezni és értékelni. A következőkben arra teszek kísérletet, hogy elmondjam, szerintem mi húzódik meg a számok mögött. Az is egy kérdés lehet persze, hogy mennyiben reprezentálja a Nyugat a korszak (tudományos) közvélekedését és közgondolkodását. S ha a Nyugat szerzőinek is tekintjük az ott publikáló analitikusokat, akkor továbbá azt is vizsgálhatnánk, milyen szerepet tölthettek be más korabeli fórumokon – a Huszadik Században vagy éppen a Társadalomtudományi Társaság rendezvényein.

IRODALOM:

- A Nyugat hírei (1918). *Beküldött könyvek. Nyugat*, 1918/23.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- A Nyugat hírei (1931). *Nyugat*, 1931/13.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- A Nyugat hírei (1932a). *Nyugat*, 1932/7.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- A Nyugat hírei (1932b). *Nyugat*, 1932/9-10.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- A Nyugat hírei (1932c). *Nyugat*, 1932/22.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- A Nyugat hírei (1933a). *Nyugat*, 1933/22.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- A Nyugat hírei (1933b). *Nyugat*, 1933/24.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- A Nyugat hírei (1934a). *Nyugat*, 1934/1.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- A Nyugat hírei (1934b). *Nyugat*, 1934/2.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- A Nyugat hírei (1934c). *Nyugat*, 1934/4.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- A Nyugat hírei (1934d). *Nyugat*, 1934/5.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Árkádia: Apróhirdetés a Pesti Naplóban. *Nyugat*, 1936/10.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Bálint György (1939): Sigmund Freud. *Nyugat*, 1939/10.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Bálint György (1966): A két macska költője. In: *A toronyőr visszapillant I-II*. Magvető, Bp., 307-310.
- Brabant Éva (1990): Karinthy Frigyes utazása a pszichoanalízis körül. *Helikon*. Világirodalmi Figyelő. 1990/2-3, 286-292.
- Eisler Mihály József (1914): Bokros Dezső. *Nyugat*, 1914/6.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Erényi Gusztáv (1936): A nyolcvanéves Freud. *Nyugat*, 1936/5.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Erényi Gusztáv (1937): Adler Alfréd. *Nyugat*, 1937/7. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Erős Ferenc (1991): A történelem sztálinista újraírása. *Thalassa*, 1991/1, 92-97.
- Erős Ferenc (2000): Bevezetés. Ferenczi Sándor és kora. *Ferenczi Sándor*. Új Mandátum, Budapest, 2000, 7-44.
- Feldmann Sándor (1930): Válasz Ferenczi Sándor nyilatkozatára. *Gyógyászat*. 70, 38.
- Fenyő László (1933): Babits Mihály új könyve. Jegyzetek és vallomás. *Nyugat*, 1933/12.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Ferenczi Sándor (1912/2000a): Schopenhauernek Goethehez írt egy levele, pszichoanalitice nézve. *Nyugat*, 1912/13, II. 43-49,
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>, *Ferenczi Sándor*. Új Mandátum, Budapest, 2000, 52-58.
- Ferenczi Sándor (1913/1982): A pszichoanalízisről s annak jogi és társadalmi jelentőségéről. *Nyugat*, 1913/22.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>, *Lelki problémák a pszichoanalízis tükrében. Válogatás Ferenczi Sándor tanulmányaiból*. Magvető, Budapest, 1982, 158-174.
- Ferenczi Sándor (1914/2000b): A veszedelmek jégkorszaka. *Nyugat*, 1914/16-17, II, 268,
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>, *Ferenczi Sándor*. Új Mandátum, Budapest, 2000, 71.
- Ferenczi Sándor (1918a/2000c): A mechanika lelki fejlődéstörténete. Kritikai megjegyzések Ernst Mach egy tanulmányához. *Nyugat*, 1918/19, II, 487-494. ,
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>, *Ferenczi Sándor*. Új Mandátum, Budapest, 2000, 198-203.

- Ferenczi Sándor (1918b/2000d): A mese lélektanáról. *Nyugat*, 1918/17. II, 376-377, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>, Ferenczi Sándor. Új Mandátum, Budapest, 2000, 58.
- Ferenczi Sándor (1922/2000e): Pszichoanalízis és társadalompolitika. *Nyugat*, 1922/8, I, 554-555, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>, Ferenczi Sándor. Új Mandátum, Budapest, 2000, 72-74.
- Ferenczi Sándor (1924a/2000f): Altató és ébresztő tudomány. *Nyugat*, 1924/1, I, 72-73, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>, Ferenczi Sándor. Új Mandátum, Budapest, 2000, 72-74, 220-221.
- Ferenczi Sándor (1924b/...): Ignótos – a megértő. *Nyugat*, 1924/23, II, 23, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>, Ferenczi Sándor. Új Mandátum, Budapest, 2000, 59-60.
- Ferenczi Sándor (1930a): A "pszichoanalízis" név illetéktelen használata. *Gyógyászat*, 70, 19.
- Ferenczi Sándor (1930b): Visszontválasz. *Gyógyászat*, 70, 38.
- Freud, Sigmund (2001): A téboly és az álmok W. Jensen „Gradiva”-jában. [Der Wahn und die Träume in W. Jensens Gradiva]. In: *Sigmund Freud Művei IX*. Filum, Budapest, 11-102.
- Freud, Sigmund (2003b): A pszichoanalitikai mozgalom története. In: *Sigmund Freud Művei I.*, Filum, Budapest, 65-117.
- Freud, Sigmund (2007): A „vad” pszichoanalízisről. *Thalassa*, 2007/1, 101-106.
- (Freud, Sigmund, 1917/2003) Prof. Dr. Sigmund Freud: A pszichoanalízis egy nehézségéről. *Nyugat*, 1917/1, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>. In: Válogatás az életműből. Európa, Budapest, 444-452.
- (Freud, Sigmund, 1925/1993a) Prof. Dr. Freud Zsigmond: Freud önéletrajza. *Nyugat*, 1925/14-15, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>. Önéletrajz. In: *Sigmund Freud Művei I.*, Filum, Budapest, 9-63.
- (Freud – Ferenczi, 2000) Sigmund Sándor: *Levelezés I/1.*, Thalassa Alapítvány – Pólya Kiadó, Budapest.
- (Freud – Ferenczi, 2002a) Sigmund Freud – Ferenczi Sándor: *Levelezés I/2.*, Thalassa Alapítvány – Pólya Kiadó, Budapest.
- (Freud – Ferenczi, 2002b) Sigmund Freud – Ferenczi Sándor: *Levelezés II/1.*, Thalassa Alapítvány – Pólya Kiadó, Budapest.
- (Freud – Ferenczi, 2003) Sigmund Freud – Ferenczi Sándor: *Levelezés II/2.*, Thalassa Alapítvány – Pólya Kiadó, Budapest.
- (Freud – Ferenczi, 2004) Sigmund Freud – Ferenczi Sándor: *Levelezés III/1.*, Thalassa Alapítvány – Pólya Kiadó, Budapest.
- (Freud – Ferenczi, 2005) Sigmund Freud – Ferenczi Sándor: *Levelezés III/2.*, Thalassa Alapítvány – Pólya Kiadó, Budapest.
- Freudizmus beházasodna. (Adat korunk irodalmi fertőzöttségéhez.) *Nyugat*, 1936/10, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Fromm, Erich: Pszichoanalízis: tudomány vagy párthűség? *Thalassa*, 1991/1, 98-104.
- Füst Milán (1909/1967a): Gondolatok vázlat a külső és belső szemléletről. *Nyugat*, 1909/15, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm> (Füst Milán: Gondolatok vázlat a külső és belső szemléletről. In: *Emlékezések és tanulmányok*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, 722-731.)
- Füst Milán (1921a/1967b): Az öngyilkosságról. Néhány laikus észrevétel Posch Jenő cikkére. *Nyugat*, 1921/6, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm> (Füst Milán: Vitairat az öngyilkosságról. In: *Emlékezések és tanulmányok*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, 763-772.)
- Füst Milán (1921b): Utóhang az öngyilkosság kérdéséhez. *Nyugat*, 1921/9, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Füst Milán (1926): A házasság „válsága”. *Nyugat*, 1926/10, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Füst Milán (1934/1967c): Dr. Georg Groddeck. *Nyugat*, 1934/12-13, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm> (Füst Milán: Emlékezés egy nagy-nagy orvosra, dr. Georg Groddeckre. In: *Emlékezések és tanulmányok*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, 323-326.)
- Füst Milán (1967d): (Füst Milán: A pszichoanalízis hatása írókra és irodalomra. In: *Emlékezések és tanulmányok*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, 621-623.)
- Gartner Pál (1933): Van-e szabad akarat? *Nyugat*, 1933/1, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>

- Harmat Pál (1994): *Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis*. Bethlen Gábor Könyvkiadó, Budapest.
- Hárs György Péter (2003): Mese az elfojtott erkölcsiségről és a kriminalitásról. *Ikolakultúra*, 2003/11, 113-123.
- Hárs György Péter (2007): A bécsi és a budapesti Stekel arcai a Freud–Ferenczi levelezésben. *Thalassa*, 2007/2-3, 97-120.
- Hárs György Péter (2008): Ferenczi, Groddeck, Füst Milán. Az F1-G-F2 háromszög. Ferenczi, Groddeck, Füst Milán. Az F1-G-F2 háromszög. In: *Typus Budapestensis*. Thalassa, Budapest, 2008, 171-212.
- Hermann Alice (1932): [Ankét a magyar iparpártolásról] *Nyugat*, 1932/8. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Hollós István (1914a): Egy versmondó betegről. *Nyugat*, 1914/5. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Hollós István (1914b): Ferenczi Sándor könyvei. *Nyugat*, 1914/8. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Hollós István (1929): Nemzeti géniusz és pszichoanalízis. *Nyugat*, 1929/3. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Hollós István (1933): A pszichoanalízis mint módszer – Hermann Imre könyve. *Nyugat*, 1933/13-14. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Hrabal, Bohumil (2004): *Zsebcselek*. Kalligram, Pozsony.
- Ignotus (1911): (Disputa). *Nyugat*, 1911/18. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Ignotus (1925a): Utószó az utószóhoz. *Nyugat*, 1925/16-17. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Ignotus (1925b): Utószó Freud önéletrajzána magyar fordításához. *Nyugat*, 1925/14-15. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Ignotus (1926): A házasság „válsága”. *Nyugat*, 1926/10. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Illés Endre (1931): Egy pszichoanalitikai tanulmány. Bálint Alice: A gyermekszoba pszichológiája – Pantheon-kiadás. *Nyugat*, 1931/24. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Illés Endre (1932a): Az ifjúság nemi problémái. Dr. Totis Béla tanulmánya. *Nyugat*, 1932/4 <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Illés Endre (1932b): Bevezetés az individuálpszichológiába. Kulcsár István könyve. *Nyugat*, 1932/6. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Karinthy Frigyes (1912): Szilágyi Géza: Könyvek és emberek. *Nyugat*, 1912/9. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Karinthy Frigyes (1924): Altató és ébresztő tudomány. (Válasz Ferenczi Sándornak). *Nyugat*, 1924/2. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Kassai György (1990): A Nyugat és a pszichoanalízis. *Helikon. Világirodalmi Figyelő*. 1990/2-3, 171-182.
- Kosztolányi Dezső (1919): Csáth Géza betegségéről és haláláról. *Nyugat*, 1919/16-17. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Kosztolányi Dezső (1928): Verssorok. *Nyugat*, 1928/6. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Kosztolányi Dezső (1933): Ferenczi Sándor. *Nyugat*, 1933/12. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Lesznai Anna (1918): Babonás észrevételek a mese és a tragédia lélektanához. *Nyugat*, 1918/13. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Martos Vilmos (1939): Az élc kritikája. *Nyugat*, 1939/4. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Noll, Richard (1994): *The Jung Cult. Origins of a Charismatic Movement*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Róheim Géza (1934): Ádám álma. *Nyugat*, 1934/19. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Sisa Miklós (1915): A háború s a pszichoszexualitás. *Nyugat*, 1915/16. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Sisa Miklós (1916): A tömeg lelke. Freudista kísérlet. *Nyugat*, 1916/15. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Szász Zoltán (1928): Magyar néphit és népszokások. Dr. Róheim Géza könyve – Athenaeum. *Nyugat*, 1928/20. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Székely Béla (1934): Ösztön, kultúra, illúziók. *Nyugat*, 1934/14-15. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Székely Béla (1935): Mi vár a nőre az új középkorban? Szinetár Ernő dr. és Sós Endre könyve. *Nyugat*, 1935/1. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>

Szilágyi Géza (1926): A házasság „válsága”.
Nyugat, 1926/10.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>

Szirmai Rezső – Gartner Pál: *Fasiszta lelkek*.
Faust Könyvkiadó, Budapest, 1946.

Szolnoki István (1936): Az antiszemitizmus
pszichoanalízise. Székely Béla tanulmánya.
Nyugat, 1936/8.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>

Szolnoki István (1937): A Harmadik Biroda-
lom keletkezése. Br. Wesselényi Miklós
könyve. *Nyugat*, 1937/4.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>

Takács Mónika (1998): A “lealázott szexuális
objektum” egy század eleji versben. In: *Thalassa*
1998/2-3, 173-182.

Takács Mónika (2002): Előszó Hollós István
nyelvelméleti kéziratához. In: *Thalassa*
2002/1-2, 66-73.

Török Sophie (1936): Népszerű szakirodalom
gyermekről és szerelemről. Székely Béla:
A gyermekkor szexualitása – dr. Tóti Béla:
A fogamzás titka. *Nyugat*, 1936/5.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>

Vajda Barnabás (2005): *Sigmund Freud és a XX.*
század eleji magyar irodalom. Tanulmányok
magyar írók és a freudi pszichoanalízis kap-
csolatáról. AB-ART Könyvkiadó, Pozsony.

Valachi Anna (2008): A pszichoanalízis és a
magyar irodalom. Ferenczi, Groddeck, Füst
Milán. Az F1-G-F2 háromszög. In: *Typus*
Budapestiensis. Thalassa, Budapest, 2008,
213-260.

JEGYZETEK

- 1 Árkádia: Apróhirdetés a Pesti Naplóban. *Nyugat*, 1936/10.
- 2 Freud: 1925/1993. (Az 1993-as kiadás 12. oldalán. Ez a kiadás már nem Ignotus saját egyedüli fordítása, hanem a könyv alakban megjelent Freud-szöveg Kovács Vilma által átnézett, átírt változata.)
- 3 Adler, Alfred (1870–1937): osztrák orvos és pszichológus, pszichoanalitikus. 1910-től a Bécsi Pszichoanalitikus Egyesület elnöke. 1911-ben kiválva a pszichoanalitikus mozgalomból létrehozta az individuálpaszichológiai irányzatot.
- 4 Stekel, Wilhelm (1868–1940): bukovinai születésű bécsi ideggyógyorvos, pszichoanalitikus. Freudtól való eltávolodása után létrehozta az aktív analitikus irányzatot.
- 5 Vö. Noll: 1994.
- 6 Jung, Carl Gustav (1875–1961): pszichiáter, pszichoanalitikus. 1910 és 1914 között a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület első elnöke. Miután 1912-től fokozatosan eltávolodott Freudtól, megteremtette az analitikus pszichológiai irányzatot.
- 7 Freund Antal – Anton von Freund, tószegi Freund Antal (1880-1920): üzletember, vegyész, bölcsészdoktor. A kőbányai Polgári Serfőzde Rt. igazgatója. Freud analízálta, a pszichoanalízis egyik mecénása volt.
- 8 „Az 1919. április 25-én kelt okmány szerint Ferenczit kinevezik a budapesti tudományegyetem orvosi karán ’újonnan rendszeresített pszichoanalitikai tanszékére rendes tanárrá’ [...]. A kinevezési okmány fogalmazványát aláírásával látta el Lukács György népbiztos-helyettes [...]” (Erős: 2000, 25.) Bár Róheim Gézát nem nevezték ki egyetemi tanárnak 1919-ben, őt is megbízták egyetemi előadások tartásával (Bevezetés a néplélektanba, Ausztrália őslakói). Vö.: Ferenczi 1919. április 13-i levele Freudhoz: „Róheim beköszöntő előadása a $\Psi\alpha$. melletti nyílt és teljes hitvallás volt.” (Freud – Ferenczi: 2003, 233.)
- 9 Breuer, Josef (1842–1925): osztrák fiziológus, belgyógyász, Freud atyai jóbarátja. Együtt írták a *Studien über Hysterie* című könyvet (Tanulmányok a hisztériáról, 1895.).
- 10 Ld. többek közt, vállalva a felsorolás esetlegességét: Kassai György: 1990, Harmat Pál: 1994, Vajda Barnabás: 2005, Valachi Anna: 2008.
- 11 Több szempontból is: (1) feltehetőleg legkorábban 1900 után, tehát az Álomfejtés megjelenése után minden olvasó-író ember ismerte első- vagy másodkézből a pszichoanalízist. (2) 1900-tól visszamenőleg is ki lehet mutatni bármely műben a pszichoanalízisből megismert jelenségeket és mechanizmusokat. (3) Vonjunk-e tehát egy cezúrát az 1900-as évnél? (4) 1900 után, ha pszichoanalitikus vonatkozású textuális leletekre bukkanunk, vajon minek az alapján döntjük el, hogy azok a pszichoanalízis ismeretéből, az ahhoz való vonzódásból vagy csupán a lélek művészi ismeretéből erednek? Freud azt mondta a művészek „lélekismeretéről”: „földön és égen olyan dolgokról tudósítanak, melyekről bölcselmünk még csak nem is álmodhat. A pszichológiában a költők messze megelőznek minket, mindennapi embereket, mert olyan forrásokból merítenek, melyeket a tudomány még nem tárt föl” (Freud: 2001, 14-15). És egy magyar szerzőt idézve: „Hogy a megtermékenyítő áram először a költészetből csapott-e át a pszichoanalízisbe vagy pedig megfordítva, nehéz volna eldönteni. [...] A legújabb esztétikai világnézet megérett a pszichoanalitikus tünetek befogadására, – művészet és lélekelemzés egymást dédelgetik.” (Erényi: 1936)
- 12 A „ki a pszichoanalitikus?” kérdésre bővebben ki fogok térni, itt talán csak Füst Milán neve igényelne magyarázatot. Ebben az ügyben az olvasót kénytelen vagyok a következő íráshoz utalni: Hárs György Péter: 2008. Természetesen pszichoanalitikusnak tekintem a soha kiképzésben nem részesült Csáth Gézát és Georg Groddecket is.
- 13 A múlt sztálinista újraírásához ld. Erich Fromm: 1991 és Erős Ferenc: 1991.
- 14 Feldmann Sándor Salamon (1890-1972): pszichoanalitikus, 1919-től 1923-ig a Magyarországi Pszichoanalitikus Egyesület tagja. 1925-ben megalapítja a Független Orvosanalitikusok Egyesületének magyarországi szervezetét.
- 15 Ferenczi: 1930a, 1930b, Feldmann: 1930. Vö. Hárs: 2003.
- 16 A „vad analitikusok” kérdéséhez ld. Freud: 2007. Vad

- analitikusnak tekintek mindenkit, aki úgy folytatott pszichoanalitikus praxist, hogy nem kapott analitikusi képzést. Jelen tanulmány kontextusában magyar vonatkozásban így vad analitikus Csáth Géza, a Nyugatban szereplő nem-magyarok közül pedig Georg Groddeck.
- ¹⁷ Szilágyi Géza (1875–1958): költő, író, újságíró, kritikus. 1914-től a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület tagja.
- ¹⁸ Berény Róbert (1887–1953): festőművész, a „Nyolcak” csoportjának tagja. Füst Milán naplójából és levelezéséből úgy tudjuk, önmagát pszichoanalitikusnak is tekintette – mindamellett erre vonatkozóan nincs megbízható adat. A VIII. nemzetközi pszichoanalitikus kongresszus (Salzburg) résztvevőiről is rajzolt karikatúrákat.
- ¹⁹ Csáth Géza (1887–1919) – Brenner József: orvos, író, kritikus. 1908 és 1913 között a Moravcsik-klinikán dolgozott. Önmagát pszichoanalitikusnak tartotta. 1912-ben jelent meg *Az elmebetegségek pszichikus mechanizmusa* című könyve, amelyről Ferenczi is írt recenziót.
- ²⁰ Az aktív analitikusok egyesületét – *Független Orvosanalitikusok Egyesülete* – 1925-ben alapította a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesületből kilépett Feldmann Sándor. Folyóiratuk a *Lélekkutatás*. Pszichoanalitikai, orvosi, társadalomtudományi, jogtudományi és pedagógiai szemle (1929–1932).
- ²¹ Nagy Lajos (1883–1954): író, szociográfus, a Nyugat munkatársa.
- ²² Adleristának – individuálpszichológusnak – tekintem ebben az írásban mindazokat, akik a *Magyar Individuálpszichológiai Egyesület* tagjai voltak.
- ²³ Stekelistának – aktív analitikusnak – tekintem ebben az írásban mindazokat, akik a *Független Orvosanalitikusok Egyesülete* tagjai voltak.
- ²⁴ Kivételt képez Kosztolányi Freudról/Freudhoz írott verse.
- ²⁵ *Lélekkutatás. Pszichoanalitikai, orvosi, társadalomtudományi, jogtudományi és pedagógiai szemle* (1929–1932). A Független Orvosanalitikusok Egyesületének lapja.
- ²⁶ *Gyermekvédelem, A jövő útjain, Emberismeret*. A Magyar Individuálpszichológiai Egyesület lapjai.
- ²⁷ Brachfeld Olivér (1908–1967): Spanyol és katalán nyelvre fordította Dormándi László, Karinthy Frigyes, Márai Sándor, Mikszáth Kálmán, Németh Andor, Ráth-Végh István, Zilahy Lajos műveit. 1929-ben Barcelonába utazik, 1930-ban a Sorbonne-on tanul, 1931-ben visszatér Spanyolországba, 1938-tól 1941 (42?)-ig újra Párizsban él, majd újra Spanyolországban. 1950-től Venezuelában professzor. 1965-1966-ban a kolumbiai Bogotában, 1966-1967-ben az ecuadori Quitóban tanít.
- ²⁸ Ugyanezt a jelölést használok – amennyiben indokolt – a többi táblázatban is.
- ²⁹ Eisler Mihály József (?-1944): ideg orvos, pszichoanalitikus, a *Pester Lloyd* műkritikusa. József Attilát is kezelte. Füst Milánnal baráti kapcsolatban állt.
- ³⁰ Hermann Alice – Hermann Imréné Cziner Alice (1895-1975): tanító, pszichoanalitikus. Hermann Imre felesége.
- ³¹ Hollós István (1872–1957): pszichiáter, pszichoanalitikus. 1913-ban a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület alapító tagja, helyettes elnöke, 1933 és 1944 között az elnöke.
- ³² Róheim Géza (1891-1953): néprajztudós, pszichoanalitikus, az etnopszichoanalízis megalapítója. 1921-ben Freud-díjat kapott. 1938-ban kivándorolt Amerikába.
- ³³ Gartner Pál (1900–1975): elmeorvos, aktív analitikus. A Független Orvosanalitikusok Egyesületének tagja. 1936-tól 1939-ig a Swartzer-intézet igazgató főorvosa, 1945 és 1946 között az Országos Elmefigyelő Intézet igazgató főorvosa, 1946-tól egyetemi magántanár, 1948-ig az Orvos-Egészségügyi szakszervezet elnöke. Közreműködő Szirmai Rezső *Faszipta lelkek* című könyvében.
- ³⁴ Székely Béla (1891–1955): individuálpszichológus, újságíró. Részt vett az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség munkájában, és megszervezte az Aviva leány-világmozgalmat. 1938-ban Amerikába emigrált.
- ³⁵ Erényi Gusztáv (?-?): író, kritikus. A Nyugat állandó munkatársa.
- ³⁶ Illés Endre (1902-1986): író.
- ³⁷ Sisa Miklós (1893-1927): ügyvéd, 1916 és 1918 között a Galilei Kör elnöke. 1919-től Olaszországban, majd Ausztriában élt.
- ³⁸ Szolnoki István: az életrajzi adatokat még keresem...
- ³⁹ Szinetár Ernő (1902–1996): pszichoanalitikus, aktív analitikus, orvos. A Független Orvosanalitikusok Egyesületének tagja, később titkára. A Szabolcs utcai Zsidó Kórházban is dolgozott.
- ⁴⁰ Bokros (Birman) Dezső (1899-1965): szobrászművész.
- ⁴¹ Kulcsár István (1901-1986): nőgyógyász, individuálpszichológus, József Attila barátja. A Magyar Cionista Szövetség alelnöke, 1945. 1950-ben kivándorolt Izraelbe, az akkori elmekórház igazgatója, majd a Tel Hasomer (a tel-avivi orvosegyetem klinikája) kórház pszichiátriai osztályának vezetője. Adolf Eichmann elmeorvosi megfigyelését ő végezte.
- ⁴² Groddeck, Walter Georg (1866-1934): német orvos és író, a pszichoszomatikus és holisztikus orvoslás egyik megalapítója. Ferenczihez, és több magyar íróhoz is (Füst Milán, Kosztolányi Dezső, Dénes Zsófia stb.) szoros barátság fűzte. Vö. Hárs: 2008.
- ⁴³ Bálint György (1906-1943): író, publicista.
- ⁴⁴ Martos Vilmos (1894–1978): az életrajzi adatokat még keresem...
- ⁴⁵ Fenyő László (1902–1945): költő, műfordító, kritikus. A Nyugat állandó munkatársa volt.
- ⁴⁶ Rank, Otto – eredeti neve Rosenfeld (1884–1939): osztrák pszichoanalitikus. 1912-től 1924-ig az *Imago* és az *Internationale Zeitschrift für ärztliche Psychoanalyse* szerkesztője, 1914 és 1924 között az Internationaler Psychoanalytischer Verlag vezetője.
- ⁴⁷ Silberer, Herbert (1882–1923): osztrák pszichoanalitikus, szimbólum-kutatásaira Freud többször hivatkozik.
- ⁴⁸ Abraham, Karl (1877–1925): német pszichiáter, pszichoanalitikus, a 1910-től haláláig az általa alapított Német Pszichoanalitikus Egyesület elnöke, 1914-től 1918-ig és 1924-től a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület elnöke.
- ⁴⁹ Pfister, Oskar (1873-1956): svájci (zürichi) protestáns lelkész, pszichoanalitikus.
- ⁵⁰ Varjas Sándor (1885-1940): tanár, filozófus. A *Huszadik Század* munkatársa.
- ⁵¹ Az Emberismeretnek a következő számai jelentek meg: 1934/1, 1935 I/2-3 (Az öngyilkos), 1935 II/1 (A pszichoanalízis mellett és ellen), 1936 II/2 (A tömeg), 1936 II/3 (Szerelem és ösztönélet).